

ÇOCUK HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN KORUYUCU AİLE SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Cezmi ERVÜZ¹
Ahmet TÜRK²

Öz

Bu çalışma, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin temel ilkeleri doğrultusunda, Türkiye' de koruyucu ailelik sistemini çocuk hakları perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda bu çalışma, koruyucu aile sistemini yalnızca bir bakım modeli olarak değil; aynı zamanda çocukların insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmelerini hedefleyen hak temelli bir sosyal hizmet yaklaşımı olarak ele almakta ve çocuk refahını artırma yönünde kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Çalışmada literatür taraması yöntemiyle ulusal ve uluslararası mevzuatlar ile güncel araştırmalar temelinde sistemin güçlü yönleri ve sınırlılıkları ele alınmıştır. Çalışma, koruyucu ailelik modelinin çocuğun aile ortamında büyüme hakkını destekleyen önemli bir alternatif bakım modeli olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte sistemin uygulamada bazı yapısal zorluklarla karşılaştığı; özellikle dezavantajlı çocuk gruplarının (engelli, küçük yaş, yabancı uyruklu) hizmete erişiminde eşitlikçi bir uygulamanın yeterince sağlanamadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, uygulamada hak temelli bir yaklaşımın tam anlamıyla yerleşmesinde sorunlar olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, çocuk hakları odaklı, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir koruyucu aile sisteminin inşası için nitelikli profesyonel destek, bölgesel eşitlik, katılımcı süreçler ve ayrımcılık karşıtı politikaların geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, çocuk, koruyucu aile, çocuk koruma, sosyal hizmet.

* Bu çalışmanın özeti 16-17 Aralık 2024 tarihli "Koruyucu Aile Sempozyumu: 101 Aile 101 Çocuk" isimli sempozyumda sözlü olarak sunulmuştur.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Koruma ve Bakım Hizmetleri Programı, E-posta: cezmi.ervuz@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5434-4533

² Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Koruma ve Bakım Hizmetleri Programı, E-posta: aturk@sinop.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5782-3794

AN EVALUATION OF THE FOSTER FAMILY/CARE SYSTEM IN THE CONTEXT OF CHILD RIGHTS

Abstract

This study aims to evaluate the foster care system in Turkey from a child rights perspective, in line with the fundamental principles of the United Nations Convention on the Rights of the Child. In this context, the study approaches foster care not merely as a model of care, but as a rights-based social work practice that aspires to ensure a life worthy of human dignity for every child. It provides a comprehensive assessment aimed at enhancing child well-being. Utilizing a literature review method, the study examines national and international legislation as well as recent research to identify the strengths and limitations of the system. The findings reveal that the foster care model represents a vital alternative care option that upholds the child's right to grow up in a family environment. However, the system faces structural challenges in practice, particularly in ensuring equitable access to services for disadvantaged child groups such as children with disabilities, younger children, and those of foreign nationality. Moreover, the study highlights that a fully established rights-based approach is yet to be achieved in implementation. In conclusion, the study offers recommendations for building a child rights-oriented, inclusive, and sustainable foster care system through qualified professional support, regional equity, participatory processes, and the development of anti-discrimination policies.

Key Words: *Child rights, child, foster care, child protection, social work.*

GİRİŞ

Çocukların, güvenli ve destekleyici bir aile ortamında büyüme hakkı, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) gibi uluslararası belgelerde temel bir insan hakkı olarak tanımlanmıştır. Ancak, çeşitli nedenlerle biyolojik ailelerinin yanında büyüme imkânı bulamayan çocuklar, devlet tarafından sağlanan alternatif bakım modellerine yönlendirilmektedir (Karataş, 2007). Bu bağlamda koruyucu aile sistemi, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geliştirilmiş, aile odaklı bir bakım modeli olarak öne çıkmaktadır (Orme ve Buehler, 2001). Dünya çapında, 143 milyon çocuğun biyolojik ailelerinden ayrıldığı ve bu çocukların çoğunluğunun koruyucu aile bakımından yararlandığı tahmin edilmektedir (Courtney vd. 2009; McCall, 2011). Türkiye' de ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024) istatistiklerine göre 8 bin 666 koruyucu ailede 10 bin 368 çocuğun bakımının gerçekleştirildiği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (ÇHS) çocukların hakları, özellikle aile ortamında büyüme, gelişimlerini sağlama ve psiko-sosyal destek gibi kavramlarla geniş bir biçimde yer almaktadır (Cin, 2020). Koruyucu aile sistemi, çocuk haklarının temel ilkeleri olan çocuğun yüksek yararı, katılım hakkı, eşitlik ve ayrımcılık yasağı gibi haklarla doğrudan ilişkilidir. Kurumsal bakımın getirdiği olası olumsuz etkilerin önlenmesi ve çocukların bireysel gelişimlerinin desteklenmesi açısından bu sistem, çocuk haklarının korunmasında kritik bir rol oynamaktadır (Bilican-Gökkaya, 2014). Bununla birlikte, koruyucu aile sisteminin çocuk hakları ile nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu, bu sistemin çocukların yüksek yararı ilkesine ne ölçüde hizmet ettiği ve uygulamada çocukların katılımı ile ayrımcılığa karşı korunma gibi temel haklarının ne derecede gözetildiği hâlâ yeterince açık değildir. Özellikle sistemin yasal, kurumsal ve uygulayıcı düzeyde çocuk haklarına duyarlılığı hem ulusal hem de uluslararası düzeyde tartışma ve değerlendirme gerektiren önemli bir problem alanı oluşturmaktadır.

Bu kapsamda koruyucu aile sisteminin çocuk hakları açısından değerlendirilmesi, çocukların en iyi şekilde korunması ve gelişimleri için nasıl bir ortamın sağlanabileceğiyle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla hak temelli bir yaklaşım çerçevesinde koruyucu aile sisteminin çocuk hakları

perspektifinden incelenmesi oldukça önem arz etmektedir. Bununla birlikte, koruyucu aile hizmetlerinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi, sistemin yasal, sosyal ve denetim mekanizmalarının çocuk hakları perspektifine uygun olarak yapılandırılmasını gerektirmektedir (Erdal, 2014).

Bu doğrultuda, çalışmanın temel problemi; koruyucu aile sisteminin çocuk hakları ilkeleri çerçevesinde ne ölçüde işlevsel olduğu ve bu sistemin çocukların hak temelli gelişimlerini destekleyici bir yapıya sahip olup olmadığının ortaya konulmasıdır. Bu problem çerçevesinde çalışmanın amacı, koruyucu aile sistemini çocuk hakları perspektifinden çok boyutlu olarak analiz etmek; mevcut uygulamaların çocuk haklarıyla ne ölçüde uyumlu olduğunu değerlendirmek ve sistemin hak temelli dönüşümüne yönelik öneriler sunmaktır. Bu kapsamda çocuk haklarının koruyucu aile sistemi içerisinde ne ölçüde hayat geçirildiği incelenmiştir. Yapılan bu değerlendirme doğrultusunda, hem koruyucu aile modelinin gelişimine katkı sunmak hem de koruyucu aile sisteminde çocuk haklarının güçlendirilmesine yönelik önerilerde bulunmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda, çocukların yüksek yararının gözetilmesi, katılım haklarının sağlanması, ayrımcılığa uğramama ilkesinin korunması ve diğer temel haklarının güvence altına alınması adına sistemin iyileştirilmesine yönelik geliştirici adımlar önerilmiştir.

ÇOCUK HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN KORUYUCU AİLE SİSTEMİ

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocukların özellikle aile ortamında büyüme ve gelişimlerinin desteklenmesi önemle vurgulanmaktadır. Bu çerçevede sözleşmenin 20. maddesinde *“geçici ya da sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya çocuğun yüksek yararı gereği aile ortamında bakılması mümkün olmayan çocukların devlet tarafından korunma, destek görme ve uygun bakım alma hakkına sahip olduğu”* açıkça ifade edilmektedir. Bu madde doğrultusunda, korunma ihtiyacı içinde bulunan çocukların aile ortamında desteklenmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Çocuk hakları bağlamında çocuğun üstün yararının gözetilmesi, onun sevgi dolu ve güvenli bir aile ortamında yetişmesini sağlamak ve kurumsal bakımın doğurabileceği olumsuz etkilerden korunmasını temin etmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, koruyucu ailelik modeli ön plana çıkmaktadır (Özler-Ervüz, 2022). Koruyucu ailelik, şiddet, ihmal, istismar ya da ayrımcılık

gibi durumlarla karşılaşan çocukların devlet koruması altına alınarak, geçici süreyle uygun bir aile yanına yerleştirilmesi sürecini ifade etmektedir (Çavuş ve Çalış, 2021; Swetha ve Jaisre, 2023).

Koruyucu ailelik sistemi, çocuğun yüksek yararını temel alan; onun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimini desteklemeyi hedefleyen bütüncül bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır (Cin, 2020; Karataş, 2007). Bu bağlamda çocuk haklarının değerlendirilmesinden önce, çocuğun yüksek yararı ilkesine ilişkin bir anlayış geliştirilmesi, hakların daha sağlıklı bir biçimde yorumlanmasına ve uygulanmasına katkı sunacaktır.

Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi

Çocuğun yüksek yararı, çocuk haklarıyla ilgili tüm karar ve uygulamalarda çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini en iyi şekilde destekleyecek çözümlerin tercih edilmesini ifade eden temel bir ilkedir (Van der Walt ve Oosthuizen, 2024). Bu ilke Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 3. maddesiyle güvence altına alınmış olup çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını merkeze alarak çocukla ilgili her türlü karar ve uygulamada temel bir rehber niteliği taşımaktadır. Çeşitli nedenlerden dolayı bakım ve koruma altına alınan çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyen, onlara güvenli ve istikrarlı bir aile ortamı sağlayan koruyucu ailelik sistemi (Cin, 2020; Karataş, 2007) Türkiye' de çocuğun yüksek yararının gözetildiği önemli sosyal hizmet modellerinden birisi olarak öne çıkmaktadır.

Çocuğun güvenli ve destekleyici bir aile ortamında büyümesi yüksek yarar ilkesinin bir gerekliliğidir (Kaya vd., 2020). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen koruyucu ailelik sistemi de korunma ihtiyacı olan çocukların birebir ilgi göreceği, güvenli ve destekleyici bir aile ortamında büyümelerini hedeflemektedir (İzci, 2020; Yazıcı, 2014). Uygulamada-koruyucu aile seçimi sürecinde- çocuğun yaşı, sağlık durumu, eğitim ihtiyaçları, duygusal gereksinimleri ve kültürel değerleri gibi bireysel özellikleri dikkate alınarak koruyucu aile seçimi yapılmaktadır (İzci, 2020). Bu uygulama çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını koruma ve geliştirme açısından kritik bir unsur olup yüksek yararının gözetildiğinin önemli bir göstergesidir. Ancak, Türkiye' deki koruyucu aile sisteminin çocuğun yüksek yararı açısından uygulamada bazı

sınırlılıkları olduğu da çeşitli araştırmalarda vurgulanmaktadır. Uygulamada koruyucu ailelerin niteliksel farklılıkları, sistemin çocuğun yüksek yararına uygun işleyip işlemediği konusunda belirleyici olmaktadır. Özellikle ekonomik destek mekanizmalarının yetersizliği ya da denetim süreçlerinin sınırlılığı, bazı durumlarda çocukların ihtiyaçlarının yeterince karşılanamamasına neden olabilmektedir (Karataş, 2007; Kibaroglu ve Zengin, 2024; Pak-Güre vd., 2024). Ayrıca, sistemde kurum bakımına kıyasla daha az sayıda çocuğun koruyucu aileye yerleştirilebilmesi, çocuğun yüksek yararına uygun aile ortamı sağlama hedefinin tüm çocuklar için erişilebilir olmadığını göstermektedir (Erbay ve Çalış, 2021; Erbay ve Çalış, 2022). Bu bağlamda Türkiye' deki koruyucu aile sisteminin çocuğun yüksek yararını merkeze alan bir model olarak önemli bir potansiyele sahip olduğu, ancak uygulamada bu ilkenin tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi için çocuk katılımının kurumsal bir yapıya kavuşturulması, aile seçim ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve destek politikalarının artırılması gerektiği görülmektedir. Ayrıca sosyal hizmet uzmanlarının sayısal yetersizliği ve iş yükü, sistemin çocuğun yüksek yararına dayalı işlemlerini zorlaştıran etmenler arasında yer almaktadır (Erbay ve Çalış, 2021).

Katılım Hakkı

Çocukların kendileriyle alakalı konularda görüş ve fikirlerini serbestçe ifade edebilme hakkı vardır. Katılım hakkı olarak ifade edilen bu hak, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 12. maddesiyle güvence altına alınan temel bir çocuk hakkıdır. Bu hak, çocuğun yaşına ve gelişim seviyesine uygun bir şekilde, kendisiyle ilgili tüm karar süreçlerinde etkin bir rol oynamasını öngörmektedir (Erbay, 2013). Koruyucu ailelik sistemi, çocukların bakım sürecine aktif katılımını mümkün kılan önemli bir model olarak öne çıkmaktadır (McTavish vd., 2022; Reimer, 2023). Bu sistemin karar alma aşamalarına çocukların dahil edilmesi hem sistemin etkinliğini artırmakta hem de çocukların haklarının korunmasına katkı sağlamaktadır (Karataş, 2007). Özellikle hangi aileyle yaşayacakları, bakım düzenlemeleri ve geleceğe yönelik planlamalar gibi konularda çocukların görüş bildirebilmesi ve bu görüşlerin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Ancak Türkiye' de koruyucu ailelik sisteminin uygulamalarına bakıldığında, çocuğun katılım hakkının yeterince sistematik bir biçimde gözetilmesinde sınırlılıklar olduğu

belirtilmektedir (Canbulut, 2014; Erbay, 2013; İzci, 2020; Karataş, 2007; Yazıcı, 2014). Yapılan araştırmalar, koruyucu aile yanına yerleştirme sürecinde uzmanların çocukların görüşlerini almak konusunda kimi zaman yeterli zaman ya da araçlara sahip olmadıklarını ve çocuğun sürece katılımının sıklıkla göz ardı edildiğini göstermektedir (Delgado vd., 2023; Toros ve Falch-Eriksen, 2025). Bu durum, çocuğun kendisini değerli ve güvende hissetmesini sağlayan katılım ilkesinin zedelenmesine yol açmaktadır. Oysa çocuğun bakım sürecine aktif olarak katılımı, koruyucu aile ile çocuk arasında güven ilişkisi kurulmasını kolaylaştırmakta; aynı zamanda çocuğun uyumunu ve aidiyet duygusunu artırmaktadır (Delgado vd., 2023; Markström vd., 2024). Bu doğrultuda çocukların bakım sürecine aktif katılımı, yalnızca hak temelli bir yaklaşımın gereği değil, aynı zamanda uygulamaların etkinliğini ve sürdürülebilirliğini artıran bir faktör olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, koruyucu ailelik sürecini yürüten meslek elemanlarının çocukların görüşlerini ifade etmelerini teşvik edecek, onların sürece etkin katılımını kolaylaştıracak bir tutum içinde olmaları gerekmektedir. Böylece, çocukların hangi aileyle yaşayacaklarından bakım sürecindeki kararlara kadar birçok aşamada görüş beyan etmeleri sağlanarak, katılım hakları etkili bir biçimde hayata geçirilebilecektir (Reimer, 2023). Bu bağlamda çocukların koruyucu ailelik sürecine katılım haklarının teorik düzeyde tanınmış olsa da uygulamada bu hakların yaşama geçirilmesinde eksiklikler bulunduğu söylenebilir. Çocukların koruyucu ailelik süreçlerinde katılım hakkının yalnızca normatif belgelerde tanımlı kalmaması, uygulamada da karşılık bulması gerekmektedir. Çocuğun sesi, onun geleceğini şekillendiren tüm süreçlerde duyulmalı ve kararlar bu ses dikkate alınarak verilmelidir. Böylelikle, çocuğun en iyi yararı ilkesine dayanan koruyucu ailelik uygulamaları daha kapsayıcı, adil ve etkili hale gelecektir.

Aile Ortamında Yaşama Hakkı

Çocukların, çeşitli nedenlerle biyolojik ailelerinden ayrılmaları durumunda, onların sevgi dolu, güvenli ve destekleyici bir ortamda büyümeleri temel bir hak olarak kabul edilmektedir (Karataş, 2007). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 20. maddesi, aile ortamından mahrum kalan çocukların, mümkün olduğunca alternatif bakım (koruyucu aile ve evlat

edinme gibi) hizmetleriyle aile ortamına en yakın koşullarda yaşama hakkını vurgulamaktadır. Bu madde, çocuğun mümkün olduğunca aile ortamına yakın bir bakım düzenine yerleştirilmesini öngörmektedir. Bu doğrultuda koruyucu ailelik, çocuğun bu hakkını gerçekleştirmeye yönelik önemli bir sosyal hizmet modelidir (Çavuş ve Çalış, 2021). Nitekim, koruyucu ailelik, biyolojik ailesiyle yaşama olanağı bulamayan çocukların kurumsal bakım yerine sevgi, güven ve destek sunan bir aile ortamında büyümesine olanak tanıyarak (Karataş, 2007; Swetha ve Jaisre, 2023) bu hakkın korunmasını sağlamaktadır. Koruyucu aile modeli, çocuğun biyolojik ailesinin yokluğunda dahi aile ortamında yaşama hakkını koruyarak çocuğun diğer haklarının ihlal edilmesini engelleyen önemli bir alternatif bakım modelidir. Bu model, bir aile ortamında çocuğun eğitim, sağlık, güvenlik ve sosyal hayata katılım gibi diğer haklarını destekleyen bir çerçeve sunmaktadır (Certel, 2024; İzci, 2020). Ancak uygulamada çeşitli zorluklar da mevcuttur. Türkiye' de koruyucu aile hizmet modelinden yararlanan çocuk sayısı her geçen gün artmasına karşın kurum bakımında kalan çocuk sayısıyla karşılaştırıldığında hâlâ sınırlı kalmaktadır (Erbay ve Çalış, 2021; Erbay ve Çalış, 2022). Özellikle küçük yaş gruplarına öncelik verilmesi ve bazı illerde koruyucu aile bulunamaması gibi yapısal sorunlar devam etmektedir (Erbay ve Çalış, 2021). Türkiye' de koruyucu aile sistemine ilişkin mevcut uygulamalar, çocukların aile ortamında yaşama hakkını tanımakla birlikte, bu hakkın çocuğun bütüncül ihtiyaçlarını gözetken ve katılım temelli bir şekilde hayata geçirilmesinde halen eksiklikler bulunmaktadır. Hizmet sunumunda bölgesel farklılıklar da ciddi bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Bazı illerde koruyucu ailelik konusunda yeterli toplumsal farkındalık ve kurumsal destek bulunmaması, çocukların ihtiyaç duydukları aile ortamına ulaşmasını geciktirmekte veya engellemektedir (Erbay ve Çalış, 2021). Bunun yanı sıra, koruyucu ailelerin nitelikleri, eğitim düzeyleri, motivasyonları ve hizmet sürecine yaklaşımları da sistemin işleyişini doğrudan etkilemektedir (Certel, 2019; Pak-Güre vd., 2024). Bu nedenle, koruyucu ailelerin seçimi ve eğitimi sürecinde daha bütüncül, çocuk odaklı ve katılımcı bir yaklaşım benimsenmelidir. Öte yandan koruyucu aile hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından, izleme ve değerlendirme süreçlerinin düzenli ve etkin bir şekilde yürütülmesi büyük önem taşımaktadır (Özbesler, 2009). Sosyal hizmet uzmanlarının rehberliğiyle gerçekleştirilen bu

süreçlerde, çocuğun psikososyal gelişimi, eğitim durumu, sağlık ihtiyaçları ve genel uyum düzeyi kapsamlı bir şekilde izlenmeli; çocuk ve koruyucu aile düzenli aralıklarla desteklenmelidir (Certel, 2019). Zira, çocuğun aile ortamında yaşama hakkının hayata geçirilmesinde vazgeçilmez bir araç olan koruyucu aile modelinin etkinliği, sadece mevzuat düzenlemeleriyle değil, aynı zamanda uygulamada çocuk odaklı, katılımcı ve kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesiyle mümkün olacaktır.

Güvenli ve Sağlıklı Yaşam Hakkı

Çocuklar fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini tam olarak gerçekleştirebilecekleri güvenli, sağlıklı, sevgi dolu ve rahat bir ortamda yaşama hakkına sahiptir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 6. maddesi uyarınca, söz konusu ortam, çocukların olası zararlardan makul ölçülerde korunabilecekleri, kişisel ihtiyaçlarına uygun mahremiyete sahip olabilecekleri ve saygıyla muamele görebilecekleri bir aile ortamı olmalıdır. Sözleşmeye göre çocukların yaşam hakkını garanti altına almak, sağlıklı büyüme ve gelişmelerini sağlamak, devletlerin en temel sorumlulukları arasındadır. Bu kapsamda, koruyucu aile uygulamaları, çocukların aile ortamında güvenli ve sağlıklı bir şekilde büyümelerini sağlama hedefiyle doğrudan ilişkilidir. Koruyucu aile sistemi temelde çocukların istismar, ihmâl veya risklerden uzak, fiziksel ve duygusal olarak korundukları bir aile ortamında büyümesini hedeflemektedir (Çavuş ve Çalış, 2021).

Türkiye' de koruyucu aile sisteminin uygulanışı, çocukların güvenli ve sağlıklı bir ortamda büyüme hakkı bağlamında önemli bir alternatif model sunmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024) verilerine göre koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocuk sayısı 10 binin üzerindedir. Bu çocukların çoğu, daha önce risk altındaki ortamlarda yaşamış veya kurum bakımına alınmış çocuklardır (Çavuş ve Çalış, 2021; Swetha ve Jaisre, 2023). Bu yönüyle sistem, çocukları olumsuz yaşam koşullarından uzaklaştırarak güvenli bir aile ortamına yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Ancak, Türkiye' de uygulamaya dair bazı yapısal zorluklar da bulunmaktadır. Örneğin, koruyucu ailelerin çocuklara yönelik bakım yeterliliklerinin denetiminde yaşanan eksiklikler ve bazı illerde koruyucu aile havuzunun yetersiz olması, tüm çocuklara eşit şekilde güvenli ortam sunulmasını zorlaştırmaktadır (Erbay

ve Çalış, 2021). Ayrıca, koruyucu ailelik travma sonrası iyileşme sürecinde değerli bir model olarak kabul edilirken (Şimşek, 2024), uygulanmasında çocukların geçmiş travmalarına yönelik psikososyal destek süreçleri yeterince sistematik yürütülememektedir (Abukan, 2020). Bu da fiziksel olarak güvenli bir ortam sağlansa bile, çocuğun duygusal güvenliğinin tam olarak temin edilememesi riskini doğurmaktadır. Nitekim, 'Türkiye' de koruyucu ailelik sistemi çocuklara güvenli ve sağlıklı yaşam hakkını teorik olarak tanısa da bu hakkın tam anlamıyla hayata geçirilmesi için uygulamada karşılaşılan eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Denetim süreçlerinin güçlendirilmesi, ailelerin düzenli olarak eğitilmesi ve çocuklara yönelik psikososyal desteklerin artırılması, sistemin çocuğun haklarını daha etkin koruyacak şekilde işlemlerini sağlayacaktır.

Ayrımcılığa Uğramama ve Saygı Görme Hakkı

Her çocuk, cinsiyet, etnik köken, dil, din, engellilik durumu veya diğer statülerine bakılmaksızın haklarından eşit şekilde yararlanma hakkına sahiptir (Cin, 2020). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 2. maddesi de tüm çocukların eşit koşullarda, haklarına erişimini garanti altına almayı hedeflemektedir. Bu bağlamda koruyucu ailelik sistemi, çocukların bireysel farklılıklarını gözetken, ayrımcılığa uğramama ve eşitlik ilkesini hayata geçiren bir model olarak değerlendirilebilir (Barak-Corren vd., 2022). Nitekim, koruyucu bakım altındaki çocukların, biyolojik ailelerin ve ilgisi mevzuat uyarınca koruyucu aile olabilme kriterlerini karşılayan bireylerin, din, dil, ırk, renk, cinsiyet, medeni durum, ulusal köken, yaş veya fiziksel engel temelinde ayrımcılığa uğramama hakkı vardır. Bu durum, koruyucu ailelerin seçiminden çocukların sisteme yönlendirilmesine kadar tüm aşamalarda eşitlikçi bir yaklaşımın benimsenmesini zorunlu kılmaktadır (Barak-Corren vd., 2022; Farmakopoulou ve Baltioti, 2024). Her ne kadar mevzuatta çocukların ayrımcılığa uğramaması açıkça güvence altına alınmış olsa da 'Türkiye' de koruyucu aile uygulamalarında bu hakkın hayata geçirilmesinde çeşitli sorunlarla karşılaşılabilir. İzci (2020) 'Türkiye' de koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların büyük çoğunluğunun sağlıklı ve okul çağına gelmiş çocuklardan oluştuğunu, özel gereksinimli çocukların koruyucu ailelik sisteminde daha az tercih edildiğini belirtmektedir. Bu durum, ayrımcılığın

dolaylı bir biçimde sürdüğünü ve koruyucu ailelik sisteminde dezavantajlı grupların yeterince temsil edilmediğini göstermektedir. Koruyucu aileler tarafından özel gereksinimli çocukların, bebek yaş grubundaki çocukların veya ağır travmatik geçmişe sahip olan çocukların daha az tercih edilmesi onların uzun süre kurum bakımında kalmalarına yol açmaktadır. Bu tür uygulamalar, çocuğun sadece bireysel özelliklerinden dolayı sistemin dışına itilmesine neden olmakta ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (1989) ayrımcılık yasağı ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bu kapsamda ailelerin sadece bakım verme kapasitesine göre değil, aynı zamanda farklılıkları kabul etme, saygı duyma ve çocukların bireysel ihtiyaçlarına duyarlı olma düzeyine göre de değerlendirilmesi gerekmektedir (Özbesler, 2009). Ayrıca, koruyucu aile başvuru ve değerlendirme süreçlerinde ayrımcı tutumların önlenmesine yönelik denetim mekanizmalarının oluşturulması da önemlidir. Bu bağlamda koruyucu aile sisteminin çocuk haklarına dayalı, kapsayıcı ve eşitlikçi bir yapıya kavuşması için, ayrımcılık karşıtı politikaların mevzuatla sınırlı kalmayıp uygulamada da etkili bir biçimde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Nitekim, çocukların bireysel farklılıklarına duyarlı yerleştirme politikalarının geliştirilmesi çocukların adil ve saygı temelli bir bakım ortamına ulaşmalarını sağlayacaktır.

Eğitim, Sağlık ve Sosyal Faaliyetlere Erişim Hakkı

Çocukların eğitim, sağlık ve sosyal faaliyetlere erişim hakkı, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) ile güvence altına alınmış temel haklardandır. ÇHS'nin 24., 27., 28. ve 31. maddeleri, çocukların eğitim, sağlık hizmetleri ve oyun ile kültürel etkinliklere katılım hakkını vurgulamaktadır. Bu haklar, çocukların fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimini desteklemek için bir bütünlük içinde ele alınmasını gerektirmektedir (Katzman, 2018). Çocukların mümkün olduğunca mevcut okullarında kalmaları tavsiye edilmektedir. Bununla birlikte çocukların, yaş ve kişisel ihtiyaçlarına uygun bir şekilde sosyal ve müfredat dışı faaliyetlere katılma hakkı bulunmaktadır. Öte yandan çocukların ihtiyaç duyabileceği tüm sağlık hizmetleri ivedi ve ücretsiz olarak erişilebilecek düzeyde olmalıdır (Smith, 2016). Koruyucu ailelik sistemi, çocukların bu haklardan tam anlamıyla yararlanmasını sağlayan önemli bir bakım modeli olarak öne

çıkılmaktadır. Çocukların bireysel ihtiyaçlarına duyarlı, sevgi dolu ve güvenli bir aile ortamında büyümelerini sağlamayı hedefleyen koruyucu aileler, aynı zamanda çocukların bu temel haklara erişimini kolaylaştırmada kritik bir rol oynamaktadır (Swetha ve Jaisre, 2023; Zozula, 2024). Koruyucu aileler, çocukların eğitim süreçlerine erişimini ve başarılarını desteklemede aktif bir rol üstlenmekte, çocuğun sağlık hizmetlerine erişimini sağlamak ve düzenli sağlık kontrollerini yaptırmakla sorumluluğunu üstlenmekte, çocuğun sosyal becerilerini geliştirmesi ve toplumsal hayata uyum sağlaması için kritik bir öneme sahip olmaktadır.

Türkiye’de koruyucu aile sisteminin uygulamalarına bakıldığında, devletin bu hakları desteklemeye yönelik çeşitli düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Örneğin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, koruyucu aile yanındaki çocukların eğitim, sağlık ve sosyal faaliyetlerine katılımlarını izlemekte ve yönlendirmektedir (İzci, 2020). Koruyucu ailelere yapılan düzenli eğitim ödenekleri, çocukların okul ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sunmaktadır. Buna karşın Kibaroglu ve Zengin (2024) tarafından yapılan araştırmada çocukların eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ekonomik destek sağlanmasına rağmen katılımcıların yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmadıkları gerekçesiyle koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşüncelere sahip oldukları tespit edilmiştir. Pak-Güre ve arkadaşları (2024) da ailelere verilen maddi desteğin çocukların eğitim, sanat ve spor gibi sosyokültürel faaliyetleri karşılamada yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Benzer şekilde Yıldırımalp ve Hız (2020) tarafından yapılan araştırmada da koruyucu aileler, sosyal yardım kapsamında verilen ücretin yetersizliğini vurgulamışlar ve ödemelerin ancak çocuğun temel gereksinimlerini karşılayacak düzeyde olduğunu, çocukların gelişiminde önemli bir rol oynayan sanatsal ve sportif faaliyetler için yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda özellikle kırsal bölgelerde veya düşük gelirli ailelerde, çocukların akademik başarılarının desteklenmesi konusunda ek sosyal hizmet müdahalelerine ihtiyaç duyulduğu açıktır. Ayrıca literatürde koruyucu ailelerin bilgi ve beceri eksiklikleri nedeniyle özel gereksinimli çocukların sağlık kontrollerinin gecikebildiği de ifade edilmektedir (Schneiderman, 2003). Sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım hakkı ise sistemin en zayıf halkalarından biri olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar mevzuat çocukların oyun, spor, sanat ve kültürel etkinliklere

katılımını desteklese de uygulamada bu alana ayrılan kaynakların sınırlı olması, çocukların potansiyellerini geliştirmelerini engelleyebilmektedir. Nitekim Türkiye' de koruyucu aile sistemi, çocukların temel haklara erişimini önceleyen bir yapı olarak kurumsallaşmış olsa da özellikle eğitim, sağlık ve sosyal faaliyetler alanlarında bölgesel eşitsizlikler, bilgi eksiklikleri ve uygulamaya ilişkin aksaklıkların hâlen varlığını sürdürdüğü ifade edilebilir. Bu durum, yalnızca ailelerin bireysel yeterlilikleriyle açıklanamayacak sistemsel bir sorun alanına işaret etmektedir. Çocukların eğitim, sağlık ve sosyal gelişim haklarının etkin biçimde korunabilmesi için koruyucu ailelerin desteklenmesi kadar, bu desteklerin eşitlikçi, sürdürülebilir ve ihtiyaç temelli olması da önemli bir gerekliliktir.

En İyi Bakıma Erişme Hakkı

Çocukların fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimlerini destekleyecek en uygun koşullarda bakım alma hakkı, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 3., 5., 14., 18. ve 19. maddelerinde açıkça vurgulanmaktadır. Bu bağlamda çocuğun gelişimine uygun bir şekilde davranış kalıpları oluşturabilmesi adına uygun ebeveyn bakımı alması esastır. Sözleşmenin ilgili maddeleri, çocuğun yüksek yararı ilkesini temel alarak, devletlerin çocuklara yönelik en kaliteli bakım modellerini geliştirme yükümlülüğünü ortaya koymaktadır. Bu kapsamda biyolojik ailesiyle yaşayamayacak durumda olan çocuklar için aile temelli alternatif bir bakım modeli sunan ve çocukların bireysel ihtiyaçlarına duyarlı bir ortamda yetişmesini hedefleyen koruyucu aile bakım modeli ön plana çıkmaktadır (Certel, 2024; Karataş, 2007). Koruyucu aile modeli, çocuğun yalnızca fiziksel bakımını değil, aynı zamanda duygusal güvenliğini, sosyal ilişkilerini ve psikolojik gelişimini destekleyen bütüncül bir yapıyı esas almaktadır. Bu nedenle, koruyucu ailelerin yalnızca bakım veren değil, aynı zamanda çocuğun gelişim sürecinde aktif rol üstlenen, rehberlik eden ve destekleyen kişiler olarak konumlandırılması gerekmektedir (Bilican-Gökkaya, 2014). Koruyucu ailelik, çocukların bireysel farklılıklarını gözetken, onların geçmiş travmalarını dikkate alan ve öz benlik gelişimini destekleyen bir bakım sürecini zorunlu kılmaktadır. Bu da nitelikli bakım hizmetlerinin yalnızca aile ortamında değil, aynı zamanda profesyonel destekle birlikte yürütülmesini gerektirir. Türkiye'

de koruyucu aile sistemine ilişkin yürürlükte olan düzenlemeler, çocukların en iyi bakıma erişmesini hedeflemekle birlikte uygulamada çeşitli aksaklıklar göze çarpmaktadır. Özellikle koruyucu ailelerin yeterli hazırlık sürecinden geçirilmeden çocuk bakım sorumluluğunu üstlenmeleri, çocukların gelişim süreçlerinde risk oluşturan faktörler arasında değerlendirilmektedir (İzci, 2020). Ayrıca geleneksel otoriter tutumlarla çocuk bakımını gerçekleştiren koruyucu ailelerde de çocukların bireysel farklılıklarına yeterince duyarlı olunamayabilir (Soyer ve Akca, 2021). Bununla birlikte literatürde bazı bölgelerde kültürel farklılıklardan dolayı çocukların görüşlerinin bakım ve karar alma süreçlerine ne ölçüde dahil edildiği konusunda uygulamada farklılıklar olduğu; koruyucu ailelerin bakım niteliğini geliştirmek amacıyla yürütülen eğitim programlarının standartlaştırılmasında sorunların ve eğitim fırsatlarına erişimin sınırlı olduğu belirtilmektedir (Delgado vd., 2023; Erbay ve Çalış, 2021; Karataş, 2007). Dolayısıyla çocukların en iyi bakıma erişebilmesi için sadece koruyucu ailenin niyeti ya da motivasyonu yeterli olmamakta; sistemli, sürdürülebilir ve izlenebilir bir destek mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda, meslek elemanlarının düzenli izlemeleri, psikolojik destek hizmetlerinin sürekliliği ve aile-çocuk etkileşiminin profesyonel çerçevede değerlendirilmesi, koruyucu bakımın niteliğini artıran önemli unsurlardır (Buehler vd., 2006; Geiger vd., 2017).

Biyolojik Aileyle İletişim Kurma ve Ziyaret Hakkı

Çocukların biyolojik aileleri ve kardeşleri ile düzenli bir şekilde iletişim halinde olmaları ve onları ziyaret etmeleri önemli bir haktır. Bu hak, çocukların kimlik oluşumu ve aidiyet duygusunun korunması açısından önem taşımaktadır (Tankosic ve Grbic, 2023). Çocuğun aile bağlarını sürdürme hakkı, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 9. maddesiyle güvence altına alınmıştır. Bu madde, çocuğun yüksek yararı gerektirmediği sürece, biyolojik ebeveynleriyle düzenli iletişim kurma ve görüşme hakkını açıkça vurgulamaktadır. Nitekim, çocukların biyolojik ailelerine yönelik duygusal bağlarını sürdürmesi, onların duygusal sağlığı ve güvenlik hissi açısından önemlidir (Tankosic ve Grbic, 2023). Koruyucu aile sistemi, çocuğun geçici olarak başka bir aile yanında bakım görmesini sağlarken, aynı zamanda biyolojik ailesiyle bağlarının korunmasını ve mümkünse yeniden bir araya

gelme sürecinin desteklenmesini hedefleyen bir bakım modelidir (Certel, 2024). Öte yandan çocuğun biyolojik ailesiyle olan bağlarını sürdürebilmesi, aile ile yeniden bir araya gelme sürecini kolaylaştırabilmektedir (Cho ve Lee, 2023). Çocukların biyolojik ailesiyle görüşmek istememesi ya da bu görüşmelerin çocuk üzerinde olumsuz etkiler yaratması durumunda, bu durumun arkasındaki gerekçe ilgili meslek elemanları ve komisyon tarafından değerlendirilmektedir (Altın-Şahin, 2022; İzci, 2020). Ayrıca, meslek elemanları tarafından yapılan değerlendirme sonucunda çocuğun biyolojik ailesiyle karşılaşmasının çocuğa zarar vermemesi ve koruyucu aile ile ilişkisini etkilememesi için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir (Üretmen, 2024). Ancak bu ilkesel çerçevenin uygulamada ne ölçüde hayata geçirilebildiği tartışmalıdır. Türkiye’de yürürlükte olan düzenlemelerde biyolojik aile ile iletişim ve görüşme hakkı genel olarak tanınmakla birlikte, bu hakkın kullanımı çoğu zaman çeşitli sosyal ve duygusal engellerle sınırlı kalmaktadır. Uygulamada gözlemlenen önemli sorunlardan biri, koruyucu ailelerin çocukla kurduğu bağın “tam bir aile ilişkisi” olarak görülmesi nedeniyle, biyolojik aile ile sürdürülen iletişimin bu bağ zedeleyebileceğine dair kaygılardır (Karataş, 2007). Koruyucu aileler, çocukla olan ilişkilerinin biyolojik aile tarafından “geri alınabileceği” duygusunu taşımakta ve bu durum, biyolojik aile ile iletişime karşı direnç göstermelerine neden olabilmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, birçok koruyucu ailenin biyolojik ailelere yönelik olumsuz ifadeler kullandığı, ancak bu olumsuzluğun çoğunlukla biyolojik ailelerin çocuklarla görüşmek istememesine dayandığı tespit edilmiştir (Soyer ve Akca, 2021). Ayrıca, çocukların biyolojik ailesiyle görüştüktan sonra koruyucu ailenin çocukla ilişkisine dair tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemlenmiştir. Bu değişikliğin temelinde, biyolojik ailelerin çocuklara koruyucu ailelere dair olumsuz ifadelerde bulunmaları yatmaktadır (Certel, 2019; Certel, 2024). Bu doğrultuda çocukların biyolojik ailesiyle görüşme hakkı yalnızca bir yasal zorunluluk değil, aynı zamanda onların bütüncül gelişimini destekleyen temel bir haktır. Bu hakkın hayata geçirilmesinde yaşanan sosyal ve duygusal engellerin aşılması için çok aktörlü, katılımcı ve çocuk yararını önceleyen bir sistem yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir.

Mahremiyet ve Gizlilik Hakkı

Çocukların kişisel ihtiyaçlarının karşılanması için uygun mahremiyete erişebilmeleri ve kişisel eşyalarını koruyabilmeleri temel bir haktır (Kale-Özçelik, 2020). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 3. ve 5. maddeleri çocukların mahremiyet hakkına özellikle vurgu yapmaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocukların korunma gerektiren özel durumlarına saygı gösterilmesi ve bu bilgilerin yalnızca profesyonel yardım süreçlerinde, çocuğun üstün yararını gözeterek kullanılması büyük önem arz etmektedir (Özateş-Gelmez, 2019). Türkiye' de yürürlükte olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde hem biyolojik aileler hem de koruyucu aileler bu haklara saygı duymakla yükümlüdür. Koruyucu aile sistemi, çocuğun güvenli bir ortamda büyümesini sağlamayı amaçlarken, aynı zamanda çocuğun ve biyolojik ailesinin mahremiyetinin korunmasını da gözetmek zorundadır (Certel, 2024; Kılınç, 2020). Çocuğun biyolojik ailesine dair bilgilerin yalnızca çocuğun refahını sağlamak amacıyla, gereklilik durumunda koruyucu aile tarafından bilinmesi esas olmalıdır. Bu kapsamda koruyucu ailelerin, biyolojik ailelerin kişisel bilgilerine erişimini kısıtlamak adına ilgili tedbirlerin alınmasını sağlanmak son derece önemlidir (Üretmen, 2024). Ancak bu ilkenin uygulamada yeterince içselleştirilemediği literatürde sıkça dile getirilmektedir (Erbay ve Çalış, 2021; Karataş, 2007). Özellikle koruyucu ailelerin çocukla ilgili geçmiş bilgilere erişimi konusunda belirgin sınırlar çizilmemesi, bazı vakalarda bu bilgilerin çocukla iletişim kurma ya da disiplin uygulama amacıyla uygunsuz şekilde kullanılmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, çocukların özel yaşamına dair bilgilerin ve görsellerin sosyal medya gibi platformlarda paylaşılması, özellikle son yıllarda sıkça karşılaşılan bir ihlal türü olarak dikkat çekmekte ve mahremiyet hakkının ihlaline yol açarak çocukların duygusal sağlığı üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir (Ertuğrul, 2021). Benzer şekilde, koruyucu ailelerin de kişisel bilgilerinin biyolojik aile tarafından öğrenilmesi riski söz konusudur. Bu nedenle, karşılıklı mahremiyetin korunmasına yönelik kurumsal düzeyde alınması gereken önlemler büyük önem arz etmektedir. Yasadışı bilgi paylaşımı durumlarında cezai yaptırımların uygulanması yasal zorunluluk olmakla birlikte (Üretmen,

2024), uygulamada yeterli sayıda yaptırım kararına rastlanmaması, bu ihlallerin caydırıcılığını azaltmaktadır.

Yabancı Uyruklu Çocuklar için Eşit Muamele Hakkı

Yabancı uyruklu çocuklar için eşit muamele hakkı, çocukların uyruğu, etnik kökeni, dili, dini ya da diğer herhangi bir statüsü nedeniyle ayrımcılığa uğramadan tüm haklardan eşit şekilde yararlanmasını garanti eden bir ilkedir (Cin, 2020). Bu hak, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 2. ve 22. maddeleriyle güvence altına alınmıştır. Ayrıca, çocukların korunma ve bakım hizmetlerine erişiminde ayrımcılığın önlenmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası insan hakları belgelerinde de açıkça ifade edilmektedir (Koç-Başar, 2023). Koruyucu aile kapsamında bakımı sağlanan yabancı uyruklu çocuklar, özel eğitim hizmetlerinden faydalanma, koruma ve bakım sonrasında istihdam fırsatlarından yararlanma ve ilgili mevzuat çerçevesinde vatandaşlık sürecinin tamamlanması da dahil olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan çocuklarla aynı haklara sahiptir (Üretmen, 2024). Bu kapsamda koruyucu ailelik sisteminin, yabancı uyruklu çocukların eşit muamele hakkını hayata geçirebilecek güçlü bir araç olduğu söylenebilir. Ancak uygulamada, bu hakların ne ölçüde hayata geçirilebildiği ve koruyucu aile sisteminin bu çocukların haklarına erişimini ne derece desteklediği tartışmalıdır. Koruyucu aile ile çocuk arasında kültürel farklılıklar, uyum sürecini zorlaştırabilir. Ailelerin, çocuğun kültürel geçmişine dair yeterince bilgi sahibi olmaması bu sorunu derinleştirebilir. Yabancı uyruklu çocuklar, toplumsal önyargılar nedeniyle eşit hizmetlere erişimde zorluklar yaşayabilir (Certel, 2019; Ilyosjon, 2024). Bu durum hem koruyucu ailelerin seçiminde hem de hizmetlere erişimde ayrımcılığa yol açabilir. Öte yandan özellikle bazı yabancı uyruklu çocuklar koruyucu aile sistemine dâhil olma sürecinde ciddi zorluklar yaşayabilmektedir. Bu zorluklar arasında çocukların yasal statüsünün belirsizliği nedeniyle süreçlerin yavaş ilerlemesi, koruyucu aile adaylarının kültürel farklılıklar nedeniyle tereddüt yaşaması ve çocuğun dil bariyeri nedeniyle sisteme uyum sürecinde sorunlar yaşaması sayılabilir (Ömeroğlu, 2022). Ailelerin çocuğun kültürel geçmişine dair yeterli bilgiye sahip olmaması, hem çocuk açısından aidiyet hissinin zedelenmesine hem de ailenin çocukla etkili bir bağ kurmakta zorlanmasına yol açabilmektedir.

Dolayısıyla koruyucu aile sisteminin kültürel farklılıklar ve dil bariyerleri gibi zorluklara duyarlı bir şekilde güçlendirilmesi gerektiği açıktır.

Özel İhtiyaç Sahibi Çocuklar için Desteklenme Hakkı

Özel ihtiyaç sahibi çocuklar için desteklenme hakkı, çocukların engellilik durumu, kronik hastalıkları ya da özel eğitim gereksinimleri nedeniyle ihtiyaç duydukları fiziksel, duygusal, sosyal ve eğitsel desteğe erişimlerini güvence altına alan temel bir çocuk hakkıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 23. maddesi, engelli çocukların topluma tam katılımını sağlamak ve potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilmek için gerekli olan özel bakım ve destek hizmetlerine erişimlerini açıkça vurgulamaktadır.

Engellik veya kronik hastalık gibi özel durumlarından dolayı özel ihtiyaçlara sahip olan çocuklar, topluma entegrasyonlarını kolaylaştırmak ve bağımsızlıklarını ve yaşam kalitelerini artırmak için özel desteğe ihtiyaç duymaktadır (Al-Harbi vd., 2024). Bu bağlamda, koruyucu ailelik sistemi, özel ihtiyaç sahibi çocukların aile temelli bir bakım ortamında desteklenmesini sağlayarak bu hakkın hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir (Föltz, 2020). Ancak araştırmalar, koruyucu ebeveynlerin özel ihtiyaç sahibi çocukların ihtiyaçlarına özgü eğitim ve bilgiye yeterli düzeyde sahip olmadığını ortaya koymaktadır (Jean vd., 2024; Kothencz, 2024). Dolayısıyla koruyucu ailelerin, özel ihtiyaç sahibi çocukların bakımına yönelik yeterli bilgiye ve beceriye sahip olmaması, çocuğun ihtiyaçlarının yeterince karşılanamamasına yol açabilmektedir (Jean vd., 2024). Benzer şekilde Türkiye' de de engelli çocukların koruyucu aile hizmetinden yararlandığı görülmekle birlikte, bu çocukların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu durum, sistemin özel ihtiyaç sahibi çocuklar için yeterince kapsayıcı olmadığını göstermektedir. Mevzuatta bu çocukların koruyucu aile hizmetinden yararlanmalarına engel herhangi bir düzenleme bulunmamakla birlikte, uygulamada bu çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilme oranları düşüktür (İzci, 2020). Dolayısıyla özel ihtiyaç sahibi çocukların aile temelli bakım hakkının tam anlamıyla hayata geçirilemediği ve sistemin bu alanda güçlendirilmesi gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda engelli çocukların bakımında görev alacak koruyucu ailelerin, çocuğun fiziksel ve psikolojik durumuna uygun bireyselleştirilmiş bakım sunabilmeleri için özel eğitimlerden geçmeleri ve sürekli desteklenmeleri

gerekmektedir. Koruyucu aile eğitimlerinin düzenli hale getirilmesi ve özel gereksinimli çocuklara yönelik uzmanlaşmış modüllerin geliştirilerek yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Ayrıca, koruyucu ailelerin çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmesi adına çocuğun özel durumuna uygun bir ev ortamı hazırlamaları, örneğin hareket kısıtlılığı olan çocuklar için fiziksel erişilebilirlik düzenlemeleri yapmaları ve sosyal dışlanma ya da ayrımcılıkla mücadelede duygusal destek sunmaları gerekmektedir (Shneyder, 2020). Bu çerçevede, özel ihtiyaç sahibi çocuklara bakım veren koruyucu ailelerin hizmet süreçlerinde ihtiyaç duydukları tüm desteklere ücretsiz erişiminin sağlanması, sistemin etkili işlemesi açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, koruyucu ailenin ya da çocuğun ihtiyaç duyması durumunda kısa süreli geçici bakım modellerinin geliştirilmesi de hizmetin sürdürülebilirliği açısından faydalı olacaktır (Üretmen, 2024).

Nitelikli Profesyonellerden Hizmet Alma Hakkı

Nitelikli profesyonellerden hizmet alma hakkı, çocukların gelişimlerini desteklemek, haklarını korumak ve refahlarını sağlamak amacıyla, ihtiyaç duydukları her türlü hizmetin eğitilmiş ve uzman kişiler tarafından sunulmasını ifade etmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 3. maddesi, çocuklara sunulan bakım ve koruma hizmetlerinde profesyonellik ve yüksek standartların sağlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Koruyucu ailelik sistemi, çocuğun bakımını üstlenen ailenin yanı sıra, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, eğitimciler ve sağlık personeli gibi nitelikli profesyonellerin destek ve rehberlik sağladığı bir yapıya dayanmaktadır (İzci, 2020; Karataş, 2007). Koruyucu aile sisteminde uzmanlar, çocuğun travma geçmişi, uyum sorunları veya duygusal zorluklarını aşması için önemli bir rol oynayarak aileyle ve toplumla kurulan bağların güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Koruyucu aileler ve çocuklar, bakım sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu durumlarda, kriz yönetimi ve çözüm süreçlerinde uzman rehberliği sağlanarak taraflara destek verilmektedir (Certel, 2019; Kaya-Kılıç ve Tekin, 2019; Özbesler, 2009; Şimşek, 2024). Özellikle sosyal hizmet uzmanları, koruyucu ailelerin çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını anlamaları ve karşılamaları için rehberlik sağlamakta, aynı zamanda bakım

sürecinin izlenmesi ve denetlenmesi görevini üstlenmektedir. Bu uzmanlar, koruyucu ailelerin seçimi, eğitimi, çocuğun yerleştirilme süreci ve bakımın sürdürülebilirliği açısından sistemin temel yapı taşlarını oluşturmaktadır (Erdal, 2014; Şimşek, 2024; Üretmen, 2024). Buna karşın Türkiye’de çocuk koruma sisteminin temel yasal düzenlemelerinden biri olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocuklara yönelik müdahalelerde görev alacak meslek elemanlarını “sosyal çalışma görevlisi” şeklinde geniş ve kapsayıcı bir kavram altında tanımlamaktadır. Bu tanım, sosyal hizmetin yanı sıra psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri gibi farklı disiplinlerden mezun kişileri aynı görev tanımı altında toplamaktadır. Oysa çocuk koruma sisteminde hak temelli, bütüncül ve müdahale odaklı hizmet sunumunun baş aktörleri sosyal hizmet uzmanlarıdır. Sosyal hizmet uzmanları; çocuğun bireysel ihtiyaçlarını değerlendirme, risk analizi yapma, müdahale planı geliştirme, aile içi dinamikleri anlama ve kamu hizmetlerine erişimi sağlama konusunda disiplinler arası çalışmalar yürütebilecek donanıma sahiptir (Aydemir vd., 2024). Sosyal çalışma görevlisi kavramının bu şekilde çatı bir kavram olarak kullanılması, özellikle ihmal, istismar ya da travma gibi karmaşık durumlarla karşı karşıya kalan çocuklara yönelik profesyonel müdahalelerin nitelik ve etkinliğini düşürebilmektedir (Karakuş, 2015). Bu durum, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 3. maddesinde yer alan ve çocuklara yönelik tüm hizmetlerin “en iyi çıkarları” doğrultusunda, nitelikli ve eğitimli profesyoneller tarafından sunulması gerektiğine dair ilkeye aykırılık teşkil etmektedir. Örneğin, ağır travmatik deneyimler yaşamış bir çocuğun rehabilitasyon sürecinin psikoloji ya da sosyal hizmet eğitimi olmayan bir uzman tarafından yürütülmesi, çocuğun ihtiyaçlarının yeterince anlaşılamamasına ve uygun müdahalelerin gecikmesine neden olabilmektedir. Bu durum, yalnızca çocuğun gelişimsel, duygusal ve sosyal iyilik halini riske atmakla kalmamakta, aynı zamanda sistemin güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini de zayıflatmaktadır. Nitelikli profesyonel desteğin sağlanabilmesi için, sosyal çalışma görevlisi kavramının yeniden tanımlanması ve her meslek grubunun kendi yetkinlik alanına uygun görevlerde istihdam edilmesi büyük önem taşımaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, koruyucu aile sisteminin çocuk hakları temelinde çok boyutlu bir çerçevede ele alarak değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çocuk hakları perspektifinden koruyucu aile sisteminin değerlendirilmesi, yalnızca bir sosyal hizmet modelinin analizinden ibaret değildir; aynı zamanda çocukların insan onuruna yakışır bir yaşam sürme hakkının ne ölçüde hayata geçirilebildiğini sorgulayan bir yaklaşımdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin temel ilkeleri olan çocuğun yüksek yararı, katılım, ayrımcılığa uğramama ve yaşama hakkı, koruyucu ailelik modelinin hem yapısal çerçevesini hem de uygulamadaki etkilerini değerlendirmek açısından kritik önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışma, Türkiye' de koruyucu aile sisteminin çocukların aile ortamında, bireysel gereksinimlerine duyarlı, sevgi ve güven dolu koşullarda büyümelerini hedefleyen hak temelli bir alternatif bakım modeli olarak önemli bir potansiyele sahip olduğu ortaya koymaktadır.

Koruyucu aile sisteminin avantajları arasında, çocuğun bireysel ihtiyaçlarının daha yakından karşılanabilmesi, kurumsal bakımın olası olumsuz etkilerinden korunması ve aile ortamına yakın bir bakım modelinin sağlanması yer almaktadır. Özellikle çocukların katılım hakkı, ayrımcılığa uğramama hakkı ve eğitim, sağlık gibi temel haklarına erişiminde koruyucu ailelik sisteminin etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda, çocukların bakımı sürecinde bireysel özelliklerinin dikkate alınması ve karar mekanizmalarına dahil edilmesi, sistemin başarısı açısından kritik öneme sahiptir. Ancak sistemin mevcut uygulamaları, bu potansiyelin tam anlamıyla gerçekleşmesinin önünde çeşitli yapısal, kurumsal ve toplumsal engeller bulunduğunu da göstermektedir.

Öncelikle, çocuğun yüksek yararı ilkesi teorik düzeyde koruyucu aile sistemine yön veren bir ilke olsa da uygulamada bu ilkenin çocuğun bireysel özelliklerine uygun bakım ve destekle buluşması her zaman mümkün olamamaktadır. Koruyucu ailelerin eğitimi, denetimi ve desteklenmesi süreçlerinde yaşanan eksiklikler, bazı durumlarda çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarının yeterince karşılanamamasına neden olmaktadır. Aynı şekilde çocukların bakım sürecine etkin katılımı, yani görüş ve düşüncelerinin dikkate alınması da uygulamada yeterince kurumsallaşmamıştır. Katılım hakkının

yalnızca normatif belgelerde tanınması, bu hakkın gerçek yaşamda etkili biçimde uygulanmadığı durumlarda çocuğun kendisini değersiz hissetmesine yol açabilmektedir.

Çocukların aile ortamında yaşama, güvenli bir çevrede büyüme, eğitim, sağlık ve sosyal faaliyetlere erişim gibi hakları koruyucu ailelik sistemi ile büyük ölçüde desteklenmekte; ancak özellikle dezavantajlı gruplar (engelli çocuklar, yabancı uyruklular, küçük yaş grupları vb.) açısından sistemin yeterince kapsayıcı olmadığı görülmektedir. Ayrımcılığa uğramama hakkı kapsamında değerlendirildiğinde, özel gereksinimli çocukların sisteme daha az dahil olması ve bazı bölgelerde yeterli koruyucu ailenin bulunmaması gibi olgular, sistemin eşitlikçi yapısını zedelemektedir. Bu kapsamda sistemin etkili bir şekilde işleyebilmesi için çocukların ihtiyaçlarını merkeze alan, hak temelli ve bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi şarttır. Bu doğrultuda, çocuğun yüksek yararını önceleyen bir koruyucu ailelik sistemi, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de önemli bir dönüşüm sağlayacaktır.

Öte yandan koruyucu ailelerin niteliği ve profesyonel destekle ilişkisi de sistemin başarısı açısından belirleyicidir. Türkiye’ de nitelikli sosyal hizmet uzmanlarının istihdam sınırlılıkları, koruyucu ailelerin desteklenmesinde ve sistemin işleyişinde ciddi bir boşluk meydana getirerek sunulan hizmetlerin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Benzer şekilde “sosyal çalışma görevlisi” gibi geniş tanımlamalar da profesyonellerin uzmanlık alanlarının sınırlarının belirsizleşmesine neden olmakta ve çocukların alacağı hizmetin niteliğini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının sistemin merkezine alınması ve çocuk koruma politikalarının multidisipliner değil, disiplinler arası bir anlayışla yürütülmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, koruyucu ailelik sistemi, çocukların yüksek yararını merkeze alan, hak temelli bir bakım modeli olarak güçlendirilmelidir. Çocuk haklarının tam anlamıyla hayata geçirilmesi için sistemdeki eksiklikler giderilmeli, koruyucu ailelerin kapasitesi artırılmalı ve çocukların en iyi bakımı alması sağlanmalıdır. Bu şekilde, her çocuğun eşit, adil ve destekleyici bir ortamda büyümesi hedeflenebilir. Türkiye’ de koruyucu aile sistemi, çocukların haklarını merkezine alan bir anlayışla daha etkin, katılımcı ve kapsayıcı hale getirildiğinde; yalnızca korunma ihtiyacı içindeki çocukların değil, tüm

toplumun refah düzeyini yükselten bir model olma kapasitesine sahiptir. Çocukların sesi duyulmalı, ihtiyaçları anlaşılmalı ve her çocuğa sevgi dolu, güvenli ve saygı temelli bir yaşam ortamı sunulmalıdır. Bu yaklaşım, çocuk haklarının bir yükümlülük değil, insan onurunun ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi gerektiğini hatırlatmaktadır.

ÖNERİLER

Koruyucu aile sistemi, çocuk haklarının tam anlamıyla hayata geçirilmesi açısından önemli bir alternatif bakım modeli olmakla birlikte, sistemin çocuk hakları bağlamında daha etkili, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi adına çeşitli iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda, çocukların yüksek yararını, katılımını, ayrımcılığa uğramama hakkını ve diğer temel haklarını gözeterek bir sistem inşası için bazı geliştirici adımların atılması gereklidir.

Öncelikle, çocuğun yüksek yararı ilkesinin uygulamada etkili biçimde hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Koruyucu aile seçiminden çocuk yerleştirme süreçlerine kadar tüm aşamalarda çocuğun bireysel özelliklerini (yaş, sağlık durumu, eğitim ihtiyacı, kültürel kimlik) esas alan değerlendirme mekanizmalarının geliştirilmesi gereklidir. Bu çerçevede çocuğun gelişimini destekleyecek ortamın nesnel ölçütlerle belirlenmesi ve izlenmesi sağlanmalıdır.

Çocukların koruyucu ailelik süreçlerine aktif katılımı, sistemin etkili işlemesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle çocukların bakım süreçlerinde görüşlerinin alınmasını sağlayacak, yaşlarına uygun katılım araçları geliştirilmeli ve karar alma mekanizmalarında bu görüşlerin dikkate alınması güvence altına alınmalıdır. Katılım hakkı yalnızca teorik düzeyde değil, pratikte de çocukların kendilerini ifade edebildikleri, sürece yön verebildikleri somut yapılarla desteklenmelidir.

Koruyucu ailelerin niteliklerinin artırılması, sistemin başarı düzeyini doğrudan etkileyen bir diğer önemli unsurdur. Koruyucu aile adayları yalnızca temel bakım yeterlilikleri bakımından değil, aynı zamanda çocuğun farklı ihtiyaçlarına (travma sonrası iyileşme, özel gereksinimler, kültürel hassasiyet) duyarlılık düzeylerine göre değerlendirilmelidir. Bu kapsamda koruyucu ailelere yönelik eğitimler, çocuk hakları, travma sonrası bakım, özel gereksinimler ve kültürel duyarlılık gibi tematik alanlarda güçlendirilmelidir. Ayrıca bakım süreci boyunca ailelere sağlanacak profesyonel destek hizmetleri (psikososyal destek ve süpervizyon gibi) sistematik ve sürekli olmalıdır.

Özel gereksinimli, engelli ve yabancı uyruklu çocukların koruyucu aile sisteminden daha etkin yararlanabilmeleri için ayrımcılığı önleyici, kapsayıcı

ve eşitlikçi politikalar geliştirilmelidir. Bu bağlamda, dezavantajlı çocuk gruplarının sistem dışında kalmasının önüne geçmek amacıyla ailelere yönelik teşvik mekanizmaları artırılmalı, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi için özel politika setleri oluşturulmalı ve bireyselleştirilmiş destek programları yaygınlaştırılmalıdır.

Çocukların psikososyal gelişimini desteklemek amacıyla sunulan hizmetlerin hem nicelik hem de nitelik açısından güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle travmatik geçmişe sahip çocuklara yönelik psikososyal destek mekanizmalarının yaygınlaştırılması ve özel destek modellerinin geliştirilmesi çocuğun bakım sürecine daha sağlıklı biçimde uyum sağlamasını mümkün kılacaktır. Aynı zamanda bu uygulamalar hem çocuklara hem de koruyucu ailelere yönelik eş zamanlı ve entegre bir biçimde sunulmalıdır.

Sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere erişim çocukların bütüncül gelişiminin bir parçasıdır. Bu doğrultuda koruyucu ailelere sağlanan mali destek, yalnızca temel ihtiyaçları değil, aynı zamanda çocuğun sanatsal, sportif ve kültürel gelişimini destekleyecek nitelikte artırılmalı; özellikle düşük gelirli ve kırsal bölgelerde bu desteklerin ulaşılabilirliği sağlanmalıdır. Aileler, ekonomik koşullara göre değil, çocuğun yararını temel alan eşit bir bakım anlayışıyla desteklenmelidir.

Çocuğun biyolojik ailesiyle olan bağlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için, görüşme süreçlerinin çocuğun yararı temelinde planlanması ve denetlenmesi gereklidir. Bu süreçte taraflar arasında güvene dayalı bir iletişimin kurulabilmesi için uzman rehberliğinde hazırlık görüşmeleri yapılmalı ve iletişim süreçleri desteklenmelidir. Öte yandan Koruyucu aile ile biyolojik aile arasındaki bağların çocuğun yararına olacak şekilde sürdürülebilmesi için rehberlik temelli modeller geliştirilmelidir. Çocukların aidiyet hissini güçlendirmek ve kimlik gelişimlerini desteklemek amacıyla biyolojik aile ile görüşmeler, uzman eşliğinde planlanmalı; bu süreçlerde oluşabilecek duygusal riskler için koruyucu aileler desteklenmelidir.

Mahremiyet ve bilgi gizliliği, koruyucu aile sisteminde sıklıkla ihlal edilen alanlardan biri olup bu konuda ciddi yasal ve etik düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Hem çocukların hem de biyolojik ailelerin kişisel bilgilerinin korunmasına yönelik yaptırımlar artırılmalı, sosyal medya gibi alanlarda

çocukların özel bilgilerinin paylaşılması engellenmelidir. Aynı şekilde, koruyucu ailelerin mahremiyetinin de güvence altına alınması gerekmektedir.

Sistemin işlevselliğinin sürdürülebilmesi ve geliştirilebilmesi adına en önemli hususlardan birisi de beşerî sermayedir. Bir başka deyişle profesyonel destek kadrosu eksikliği koruyucu aile sisteminin başarısında oldukça önemli bir faktördür. Bu kapsamda nitelikli meslek elemanı istihdamının artırılması önemli bir gerekliliktir. Ayrıca çocuk koruma hizmetlerinde görev alacak meslek elemanlarının mesleki yeterlilik esasına göre istihdam edilmesi sağlanmalıdır. “Sosyal çalışma görevlisi” gibi çatı tanımlar yerine, görev tanımları açık, disiplin temelli ve uzmanlık odaklı biçimde yapılandırılmalıdır. Özellikle sosyal hizmet uzmanlarının sistemin merkezinde konumlandırılması, koruyucu aile hizmetlerinin niteliğini artıracak ve çocukların ihtiyaçlarına daha etkin yanıt verilmesini sağlayacaktır.

Sosyal hizmet uzmanlarının, özellikle sosyal inceleme ve değerlendirme raporlarının hazırlanması, koruyucu ailelerin seçimi, eğitimi ve süpervizyonu gibi kritik görevlerde aktif, sürekli ve sistematik bir biçimde rol alması gerekmektedir. Ayrıca, bakım sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm üretme, kriz müdahalesi, çocukların gelişim süreçlerini izleme ve hak ihlallerine müdahale gibi işlevlerde uzmanların rolü açıkça tanımlanmalı ve yasal düzenlemelerle güvence altına alınmalıdır. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanlarının koruyucu aile sisteminde çocuğun savunucusu rolüyle hareket etmesi; çocuk yararına kararların alınmasında rehberlik edici, denetleyici ve koruyucu işlevleri üstlenmesi sağlanmalıdır. Böylece sosyal hizmet uzmanlarının koruyucu aile başvurularında çocukla uyum analizi yaparak, çocuğun bireysel ihtiyaçlarına uygun ailelerin belirlenmesi, koruyucu ailelere yönelik düzenli ve zorunlu eğitimlerin planlanması, uygulanması ve izlenmesi, bakım sürecinde karşılaşılan zorluklara yönelik erken uyarı ve müdahale sistemlerinin kurulmasında aktif görev alınması, psiko-sosyal değerlendirme süreçlerinin profesyonel standartlara uygun olarak yürütülmesi, bakım sürecine ilişkin izleme ve raporlama faaliyetlerinin çocuk merkezli, hak temelli ve disiplinler arası biçimde yürütülmesi gibi rol ve işlevleri yerine getirmesi sistemin etkinliği ve sürdürülebilirliği açısından temel bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanlarının sistemin

yalnızca destekleyici bir unsuru değil, aynı zamanda çocukların yüksek yararını önceleyen politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında merkezi bir aktör olarak konumlandırılması gerekmektedir. Uzmanların mesleki özerkliği ve karar alma süreçlerindeki etkinliği yasal ve kurumsal düzenlemelerle pekiştirilmeli; görev tanımları açık, ölçülebilir ve profesyonel standartlara dayalı olarak yeniden yapılandırılmalıdır. Bu yaklaşım, hem çocukların bireysel ihtiyaçlarının doğru biçimde analiz edilmesini hem de koruyucu ailelerin sistem içerisindeki rolünü daha nitelikli şekilde yerine getirmesini sağlayacak; sonuç olarak koruyucu ailelik sisteminin çocuk hakları temelinde daha kapsayıcı, bütüncül ve etkili bir yapıya kavuşmasına katkı sunacaktır.

Son olarak, sistemin genel işleyişine ilişkin düzenli izleme ve değerlendirme mekanizmaları kurulmalıdır. Bu izleme süreçlerinde çocukların doğrudan görüşlerine yer verilmesi esas alınmalı, uygulamada karşılaşılan eşitsizlikler, hizmet kalitesi farklılıkları ve bölgesel sorunlar şeffaf biçimde raporlanmalıdır. Böylelikle koruyucu ailelik sistemi, çocuk hakları temelinde daha adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abukan, B. (2020). Çocukluk çağı travmalarının koruyucu aile içinde sağaltımı üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(1), 241-260. <https://doi.org/10.33417/tsh.681890>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024). *İllere göre koruyucu aile istatistikleri*. 5 Aralık 2024 tarihinde <https://aile.gov.tr/koruyucu-aile/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri/> adresinden erişildi.
- Al-Harbi, N., Al-Omari, N. and Al-Yami, S. (2024). Rights of people with special needs from a legal perspective. *International Journal of Law Research and Studies*, 3(3), 8-18. <https://doi.org/10.59992/IJLRS.2024.v3n3p1>
- Altın-Şahin, H. (2022). Koruyucu aile ve çocuk arasında kişisel ilişki kurulması. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 680-716. <https://doi.org/10.47136/asbuhfd.1179400>
- Aydemir, İ., Öztürk, M., Toga, H. ve Türk, A. (2024). Sosyal hizmetin tanımlanması-amaçları-temel ilkeleri. İ. Aydemir ve M. Öztürk (Ed.), *Sosyal Hizmete Giriş* (ss.1-17) içinde. Akademisyen Kitabevi.
- Barak-Corren, N., Kan-Tor, Y. and Tebbe, N. (2022). Examining the effects of antidiscrimination laws on children in the foster care and adoption systems. *Journal of Empirical Legal Studies*, 19(4), 1003-1066. <https://doi.org/10.1111/jels.12333>
- Bilican-Gökkaya, V. (2014). Ailelerin, koruyucu aile olma nedenleri (Sivas ili örneği). *Journal of Human Sciences*, 11(1), 603-620. <http://dx.doi.org/10.14687/ijhs.v11i1.2733>
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. 2 Aralık 2024 tarihinde <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme> adresinden erişildi.
- Buehler, C., Rhodes, K. W., Orme, J. G. and Cuddeback, G. (2006). The potential for successful family foster care: Conceptualizing competency domains for foster parents. *Child Welfare*, 85(3), 523-558.
- Canbulut, T. (2014). Türkiye' de çocukların katılım hakkı üzerine bir derleme. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 1(2), 85-94. <https://doi.org/10.17681/hsp.73252>
- Certel, N. (2019). Koruyucu aile derneklerine üye olan koruyucu ailelerin bu modele ilişkin deneyim ve değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 147-165. <https://doi.org/10.33417/tsh.516772>
- Certel, N. (2024). Koruyucu aile modeli uygulamalarında biyolojik ailelerin yeri ve önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(2), 349-364. <https://doi.org/10.33417/tsh.1355646>
- Cho, J.H. and Lee, J. (2023). A Study on Family Reunification of the Child: Focusing on Case Law of the European Court of Human Rights. *Kyung Hee Law Journal*, 58(1), 311-338. <https://www.doi.org/10.15539/khlj.58.1.8>

- Cin, T. (2020). Çocuk hakları ve BM çocuk hakları sözleşmesinin kısa bir değerlendirmesi. *International Journal of Social, Political and Economic Research*, 7 (3), 465-498. <https://doi.org/10.46291/IJOSPERvol7iss3pp465-498>
- Courtney, M. E., Dolev, T. and Gilligan, R. (2009). Looking backward to see forward clearly: A cross-national perspective on residential care. In M. E. Courtney & D. Iwaniec (Eds.), *Residential care of children: Comparative perspectives* (pp. 191-208). New York, NY: Oxford University Press.
- Çavuş, F. ve Çalış, N. (2021). İhmal ve istismarı önlemeye yönelik çocuk koruma politikalarında uzmanlaşmış koruyucu aile modelinin yeri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1565-1586. <https://doi.org/10.33417/tsh.900655>
- Delgado, P., Carvalho, J. M. and Alves, S. (2023). Children and Young People's Participation in decision-making in Foster Care. *Child Indicators Research*, 16(1), 421-445. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09979-5>
- Erbay, E. (2013). Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 38-54.
- Erbay, E. ve Çalış, N. (2021). Türkiye' de koruyucu aile hizmetlerine yönelik uzman görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 439-462. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.793311>
- Erbay, E. ve Çalış, N. (2022). Kurum bakımı altında kalan bireylerin deneyimleriyle korunma ihtiyacı olan çocuk olmak: Retrospektif bir araştırma. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 10-32.
- Erdal, L. (2014). Türkiye' de sosyal politika ve koruyucu aile hizmet modeli. *Sosyoekonomi*, 22(22). <https://doi.org/10.17233/se.27202>
- Ertuğrul, M. (2021). Çocuğun kişisel verilerinin velisi tarafından sosyal medyada kullanılmasının kişilik hakkı bakımından değerlendirilmesi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* (2), 513-564. <https://doi.org/10.33432/ybuhukuk.886576>
- Farmakopoulou, I. and Baltsioti, V. (2024). Revealing the profile of foster parents, biological parents, foster children and the triadic relationship amongst them. *Technium Social Sciences Journal*, 55(1), 319-341. <https://doi.org/10.47577/tssj.v55i1.10728>
- Föltz, F. (2020). Creating normalcy: Foster care for children and youth with disabilities and medical fragility in Germany. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 11(4), 132-151. <https://doi.org/10.18357/ijcyfs114202019942>
- Geiger, J. M., Piel, M. H. and Julien-Chinn, F. J. (2017). Improving relationships in child welfare practice: Perspectives of foster care providers. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 34, 23-33. <https://doi.org/10.1007/s10560-016-0471-3>
- Ilyosjon, I. (2024). Sociocultural barriers in the adaptation of adopted children and methods for overcoming them. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 4(06), 127-133. <https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume04Issue06-21>

- İzci, L. (2020). Türkiye ve İngiltere’de koruyucu aile sisteminin karşılaştırması. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (50), 140-163. <https://doi.org/10.48070/erusosbilder.740035>
- Jean, S. S., Murphy, A., Wright, K., Law, C. and Risser, H. J. (2024). Understanding the needs of foster parents of youth with special health care needs: Perceptions, barriers, and recommendations. *Children and Youth Services Review*, 158, 107431. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107431>
- Kale-Özçelik, F. (2020). Çocuğun özel yaşamına saygı hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(2), 425-451. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.733281>
- Karakuş, B. (2015). Sosyal hizmet mezunlarının kadro ve unvanı “sosyal hizmet uzmanı/ sosyal çalışmacı”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 169-190.
- Karataş, K. (2007). Türkiye’ de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-20.
- Katzman, G. (2018). Convention on the rights of the child: Academic exercise or prescription for a better world. *Advances in Pediatric Research*, 5(10), 1-2. <https://www.doi.org/10.24105/APR.2018.5.10>
- Kaya, H., Baykuzu-Gündüz, G. ve Erden, H. G. (2020). Mülteci ve sığınmacı çocuklarda yüksek yararın değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 764-790. <https://doi.org/10.33417/tsh.649514>
- Kaya-Kılıç, A. ve Tekin, H. H. (2019). Sosyal hizmet uzmanlarının korunmaya muhtaç çocuk birimlerinde ihmal ve istismar vakalarına verilen hizmetlerin niteliğine ilişkin görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 843-865. <https://doi.org/10.33417/tsh.622575>
- Kılınç, A. N. (2020). Türk hukukunda koruyucu aile sözleşmesi ve koruyucu aile ile çocuk arasındaki hukuki ilişkinin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(3), 1217-1261. <https://doi.org/10.15337/suhfd.741192>
- Kibaroglu, S. ve Zengin, O. (2024). Koruyucu aile olma şartı sağlayan eşlerin koruyucu aile hizmet modeline ilişkin görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(4), 661-683. <https://doi.org/10.33417/tsh.1269615>
- Koç-Başar, C. (2023). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bağlamında ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesinin etkin korunması üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(2), 751-785. <https://doi.org/10.54704/akdhfd.1351016>
- Kothencz, J. (2024). Navigating the complexities of caring for children with special needs: the experiences and challenges of foster parents in Hungary. *Belvedere Meridionale*, 36 (1), 189-194. <https://doi.org/10.14232/belv.2024.1.13>
- Markström, A., Andersson, C., Björkhamn Turesson, A. and Plantin, L. (2024). A collaborative process: child participation in interventions provided by Swedish

- child and family welfare services. *Nordic Social Work Research*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2024.2317217>
- McCall, R. B. (2011). Research, practice, and policy perspectives on issues of children without permanent parental care. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76(4), 223–272. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5834.2011.00634.x>
- McTavish, J. R., McKee, C. and MacMillan, H. L. (2022). Foster children's perspectives on participation in child welfare processes: A meta-synthesis of qualitative studies. *Plos one*, 17(10), e0275784. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0275784>
- Orme, J. G. and Buehler, C. (2001). Foster family characteristics and behavioral and emotional problems of foster children: A narrative review. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 50(1), 3–15. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2001.00003.x>
- Ömeroğlu, E. (2022). Milletlerarası özel hukukta koruyucu aile kurumuna uygulanacak hukukun belirlenmesi. *Public and Private International Law Bulletin*, 42(1), 1-25. <http://dx.doi.org/10.26650/ppil.2022.42.1.982291>
- Özateş-Gelmez, Ö. S. (2019). Çocuk refahı alanında sosyal dışlanmayla mücadele: Sosyal hizmet eğitimi bir mücadele aracı olarak kullanılabilir mi?. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(Özel Sayı 1), 37-48. <https://doi.org/10.17244/eku.491889>
- Özbesler, C. (2009). Koruyucu aile hizmetlerinde değerlendirme süreci. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(16), 86-94.
- Özler-Ervüz, F. (2022). 'Türkiye' de korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik kuruluş bakım hizmetleri. F. Yaman ve C. Ervüz (Ed.), *Çocuk Koruma Sistemleri: Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla* (ss. 205-221) içinde. Nobel Yayıncılık.
- Pak-Güre, M. D., Aydeniz, Ü. ve Uğurlu, Z. (2024). 'Türkiye' de koruyucu aile ve evlat edinme ile ilgili çalışmalar: Sistematik bir inceleme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 8(2), 52-66. <https://doi.org/10.70989/scd.1587368>
- Reimer, D. (2023). Children's Participation in Foster Care in Germany. In K. Križ & M. Petersen (eds.), *Children and Young People's Participation in Child Protection: International Research and Practical Applications* (pp. 129-155). Oxford University Press.
- Schneiderman, J. U. (2003). Health issues of children in foster care. *Contemporary Nurse*, 14(2), 123–128. <https://doi.org/10.5172/CONU.14.2.123>
- Shneyder, L.B. (2020). A child with disabilities in foster care: Features of psychological and pedagogical support. *Bulletin TvSU. Series: Pedagogy and Psychology*, 3, 79-87. <https://doi.org/10.26456/vtspyped/2020.3.079>
- Smith, A. B. (2016). Achieving social justice for children: How can children's rights thinking make a difference? *American Journal of Orthopsychiatry*, 86(5), 500–507. <https://doi.org/10.1037/ort0000191>

- Soyer, C. ve Akca, Ü. (2021). Isparta'da koruyucu aile uygulaması ve koruyucu ailelerin özellikleri. *8gen-ART*, 1(1), 70-107. <https://doi.org/10.53463/8genart.20210088>
- Swetha, C.G.T. and Jaisre, V. (2023). Foster care being a second home for abandoned children: an analysis on Cathy Glass's Saving Danny. *International Journal of Membrane Science and Technology*, 10 (3), 3028-3033. <https://doi.org/10.15379/ijmst.v10i3.2952>
- Şimşek, Z. (2024). Travma bilgili koruyucu aile sistemi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 84-98. <https://doi.org/10.61861/spshcd.1379735>
- Tankosic, M. and Grbic, A. (2023). The importance of effective communication in ensuring children's rights: a study on the intersection of communication and child rights. *Human Research in Rehabilitation*, 13(2), 238-248. <https://www.doi.org/10.21554/hrr.092306>
- Toros, K. and Falch-Eriksen, A. (2025). "I got to say two or three lines"- A systematic review of children's participation in child protective services. *Child Abuse & Neglect*, 162(1), 106934. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106934>
- Üretmen, M. (2024). Çocuk hakları ekseninde koruyucu ailelik: Haklar belgesi. 2 Aralık 2024 tarihinde <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-09/cocuk-haklari-ekseninde-koruyucu-ailelik-haklar-belgesi-1-1-2.pdf> adresinden erişildi.
- Van der Walt, J. L. and Oosthuizen, I. J. (2024). Three perspectives on the notion of 'the best interests of the child'. *In die Skriflig/In Luce Verbi*, 58(1), a3054. <https://doi.org/10.4102/ids.v58i1.3054>
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye' de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 247-270.
- Yıldırım, S. ve Hız, Ö. (2020). Koruyucu ailelerin sorunları Denizli ili örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 185-202. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.567007>
- Zozula, J. (2024). Specialist professional foster family as an educational measure used towards minors. *Probation*, 3, 195-224. <https://www.doi.org/10.5604/01.3001.0054.5846>